

Saly Noémi: Kávéházak Magyarországon

1998. április 16.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27655>

Hangfájl: 244_245.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Nagy szeretettel köszöntök mindenkit. A hallgatókkal én tegeződni szoktam, különös tekintettel a Móra kollégistákra, úgyhogy ezt most mindjárt szeretném kérni, hogy akinek nehezen megy, erőltesse, de szóval ne kelljen itt ilyen nyögvenyelős nyelvet használnom.

[00:00:24](#)

A kávéház. Egyáltalán mi az? Nagyon sok különböző, ilyen vendéglátó intézmény típus létezik mind a mai napig, amik közül nyilván ti is egy csomót ismertek. Amit ma Magyarországon nem lehet ismerni, az az igazi klasszikus rendes, békebeli kávéház. Hogy ennek mi az oka, azt majd el fogom mesélni akkor, amikor végig futok a kávéházak magyarországi történetén.

[00:01:00](#)

A kávéház az egy olyan intézmény, ahol a legfontosabb és alapvető élvezeti cikk, a kávé mellett lehet kapni teát, különböző üdítőket, kimérve kis pohárban. Alkalmassint bort és sört is, bár ez nem mindig és nem mindenütt volt kötelező. Lehetett kapni egyszerű kávéházi ételeket. Egyszerű kávéházi ételek alatt értsél először is mindenféle reggelire való dolgot. Mert a kávéház működésének tulajdonképpen meghatározott időszakokban nyilván más volt a funkciója, és más volt a vendégköre is. Tehát reggeli.

[00:01:47](#)

Ebédidőben lehetett kapni benne ilyen zóna ételnek nevezett dolgokat, tehát kisadag pörkölt, kisadag vesevelő. Az egyik klasszikus magyar kávéházi specialitás volt az úgynevezett Einspänner vagy Einspänner, ami azt jelenti, hogy egyfogatú. Ami egy fél virsli, lecsós szaftban. Tehát egy ilyen pesti kávéházi meg azt hiszem, hogy bécsi kávéházi specialitás is volt, tehát ilyen nagyon egyszerű, hamar megkapható kisadag húsételek és tojásételek.

[00:02:24](#)

Rengetegféle péksütemény. És a kávéház színvonalától vagy hát árfekvésétől és vendégkörétől függően keményebb szeszes italok is. Amik között voltak megint csak úgynevezett kávéházi

specialitások. Az egyik legmulatságosabb ilyen specialitás a krampampuli. A krampampuli vasrostélyra, lukacsos vasrostélyra rakott darabolt süvegcsukor és kávé keveréke volt, amit leöntöttek, alkohollal, meggyújtották, a rostély résein át ez az égetett, pörkölt, bűdös matéria lecsöpögött valami pitlibe, ami alá tettek, és a múlt századi kávéházakban ez mindenütt létezett.

[00:03:22](#)

A francia szó, amiből a dolog alakult, úgy van, hogy „*crampon bouilli*”, ami körülbelül azt jelenti, hogy kampón pempő. És rettenetes érdekes, ez most derült ki az én számomra, hogy a krampampuli Magyarországon mind a mai napig él. Egy nagyon behatárolt, szűk közösség a kohászok körében. Akiknél természetesen adódik, hogy mindig van valami forró vaslap a környéken, amin lehet cukrot olvasztani és lehet alkoholt gyújtogatni, és a kohász legendárium szerint maga Kossuth Lajos tanította meg nekik, amikor '48-49-ben vagy, hát a szabadságharc idején az ágyú öntőket látogatta, buzdítása céllal.

[00:04:06](#)

És most már a kohászok minden olyan lötytyöt, amitől hamar nagyon be lehet rúgni, krampampulinak hívnak, de emlékeznek arra, hogy mi volt az eredeti recept, és hogy ezt Kossuthtól tanulták, aki nagy kávéházi ember volt természetesen. Tehát elég hihető az, hogy mondjuk egy ilyen közvetítéssel szállt lejjebb a recept.

[00:04:28](#)

A kávéházaknak a régi Budapesten, sőt már Pest-Budán kötelező tartozékokuk volt a biliárd. Ez azért is fontos mozzanat, mert a kávéások cégérben nagyon hosszú ideig nem is a kávé ibrik, hanem két keresztbe tett biliárdasztal és három biliárdgolyó szerepelt. A kötelező tartozék minimum kettő darab biliárdasztal volt, amelyik kávéháznak ennél is több volt, az már nagyon menő üzletnek számított. Amelyik üzletben nem volt, csak egy vagy egy se, az legföljebb a kávé mérés titulusig vihetett. Aminek egyszerű volt a kínálata, kevesebb dolgot lehetett benne kapni, és főleg sokkal korábban volt a zárórája.

[00:05:21](#)

Az is nagyon fontos, hogy a kávéházak elég kora reggeltől, tehát reggel 6-tól, 7-től hajnalig nyitva voltak. Sőt a századforduló Budapestjén voltak olyan kávéházak, amik állandóan nyitva voltak hajnalig. És akkor kicsit összefűtötték a székeket meg a székeken alvó vendégeket. Jött egy némbor egy söprűvel, kicsit összefűtötték és ment tovább az üzlet, tehát nem zártak be. Ez egészen az első világháborúig így volt, tehát, hogy sok éjjel-nappal nyitva tartó kávéház volt található a városban. És az első világháború alatt bevezettek egy nagyon korai, 11 óras záróra időpontot. Kivétel volt ez alól a nagy pályaudvarokkal szemben lévő 2-3 kávéház, tehát a Keleti pályaudvarral szemben a Keleti Kávéház, a Nyugati pályaudvar mellett a Vígszínház Kávéház, amiket a pesti népnyelv halálkávéházaknak nevezett, mert innen búcsúztatták a frontra menő fiúkat.

[00:06:33](#)

Most az, hogy egyáltalán hogy alakul ki Magyarországon a kávéház, ez is egy nagyon érdekes valami, mert a kávé az egy arab eredetű ital. Nem tudjuk biztosan, hogy mikor és hol kezdték fogyasztani, különböző legendák vannak. Van ilyen nagyon érdekes muszlim legenda, hogy maga Mohamed prófétának nyújt át valami angyal a legenda szerint egy bögre kávé, hogy azzal frissítse, és innentől kezdve isteni itlnak tartják.

[00:07:09](#)

Aztán van olyan arab legenda, ami latinul író, európai orvos közvetítésével került át, aztán a köztudatba, hogy a jemeni pásztorok kecskéi legelték a kávécserjének a bogyóit, és olyan rettenetes izgágák lettek tőle, hogy egyszerűen nem bírt velük a pásztor. És hát csak így, mi az ördög bújt már ezekbe a kecskébe? Hát ő is szétrágott egy-két bogyót, hogy kipróbálja, hogy miért okozza a kecskéknél ezt a rettenetes nagy izgágaságot. Hát a pásztor is olyan izgága lett, hogy rettenetes, és akkor rájött arra, hogy ennek a cserjének ilyen serkentő anyagot tartalmaz a bogyója.

[00:07:48](#)

Nem tudjuk igazából, hogy mi és hogyan történt. Az nagyon valószínű, hogy Jemen a kávé őshazája. És azt is tudjuk, hogy az 1400-as években tulajdonképpen a Közel-Keleten és Észak-Afrikában már majdnem mindenhol ismerik, tehát vannak adatok a létezésére. Olyannyira, hogy 1511-ben bezáratnak egy kávéházat Mekkában az államrend veszélyeztetése miatt. A politikai kávéházak ősei azok ezek szerint ott voltak. A szultán egy hét múlva visszavonta ezt a rendeletet. A kávéház újra megnyílt, de az is kiderül ebből a históriában, aminek van története írott alakja, hogy a kávéház mindig is egy ilyen beszélgetős hely volt, egy ilyen gyűlhely volt, ahol az emberek egymással megtárgyalták az élet nagy kérdéseit, nemtetszésüknek adtak hangot. És hát a hatalom ezt elég rossz néven vette.

[00:08:45](#)

Na, most Európába a kávé a Földközi tengeren keresztül érkezik Nyugat-Európába. Az egyik útvonal szerint Velence. Ott is kérkedik azzal egy kávéház, hogy ő a legrégebbi európai kávéház. A másik útvonal Marseille. Nyilván logikusan kikötővárosok. Ott is kérkedik egy azzal, hogy egy kávéház se olyan öreg, mint ő. Na, most ehhez képest Magyarországra megjöttek a törökök, akik abban az időben már akkora rettenetes nagy kávé ivók voltak, hogy minden török katonai egységnek volt saját kávéfőző embere.

[00:09:36](#)

És a legeslegelső adat, amit a magyarországi török kávéfogyasztásáról tudunk, az az, hogy egy Behram nevű atyafi – akiről egy kis kávézót a várban el is neveztek emiatt – kávé szállítmányt hoz át a vámon. Van továbbá egy Vüdsudi Mehmed nevű százhuszonhatod rangú költő, aki Budavár dicséretéről szóló éneket szerez, és ahol azt mondja, hogy „*olyan szép Budavár, mint*

maga Isztambul. Kiességben tán még felül is múlja”. És akkor így zengedezi, hogy a lányok főleg milyen marha szépek. És azt mondja, hogy „*ha kávéházba mégy, költők társasága, hogyha medreszét látsz, tudósok tanyája*”. A medresze volt a muszlim iskola. Na, most a „*kávéházba mégy, költők társasága*” az azt jelenti, hogy volt kávéház, nem is egy, és ezekben a kávéházakban költők ültek a török kori Budán. Irodalmi kávéház.

[00:10:44](#)

Na, most igen ám, csak a korabeli magyarság a kávé teljesen egyértelműen török italnak tartotta, nem élt vele, megmaradt a bornál. És külön kuriózumként említik meg, amikor magyar ember kávé iszik. Tehát például Zrínyi a *Szigeti veszedelemben* ott elmeséli, hogy „*kávéét kicsin finchából hörpölgetének*”. Vagy Thököly kávé iszik. Hát ez egy esemény.

[00:11:27](#)

A fekete leves elnevezés valószínűleg sokkal későbbi. A korabeli magyar számadás könyvekben, hogyha említenek egyáltalán kávé, azt úgy említik, hogy a különböző adó beszolgáltatásoknál a fekete vízfőző kap, mit tudom én, egy zsák lisztet. Tehát még a kávé nevet sem veszik át a törököktől. Fekete vízfőző, ilyen említés van az 1500-as évekből. Nagykőrös, város számadás könyvében.

[00:12:06](#)

Úgyhogy a magyarok a törökök ittléte alatt valószínűleg egyáltalán nem is kóstolják, nagyon nem is próbálgatják. Kisbán Eszter tanárnő, aki az ELTE Etnográfia Tanszékén dolgozik, írt egy nagyon remek tanulmányt *A kávé bevezetése Magyarországon*¹ címmel. Ezt onnan tudom, ezt a sok okosságot, amit mostanáig elmondtam. És ő azt mondja, hogy az első olyan magyar, akiről valószínű biztonsággal meg tudjuk mondani, hogy volt neki kávé findzsája, saját tulajdonú kávé findzsája, ami azt jelenti, hogy azért ő kávézott, az Thököly volt, aki viszont hát nagy törökbarát is volt. Úgyhogy ő beszélt is törökül, tehát ő átvett bizonyos szokásokat, talán ezt is.

[00:12:56](#)

Na, most kimegy a török, elpucol és utána meglepően gyorsan elkezd terjedni Magyarországon a kávézás szokása. Miért? Azért, mert a magyar követek és a nyugat-európai egyetemekre járó magyar diákok ott, nyugat-európai szokásként megint találkoznak vele, és akkor már hazahozzák.

[00:13:32](#)

Pontosan mikor és ki kezdett Budapest vagy Pest-Budán, annak idején vagy Pesten, vagy Budán kávéházat működtetni, nem tudjuk. Azt tudjuk, hogy volt egy bizonyos Cavesieder Balázs,

¹ Kisbán Eszter: A kávé bevezetése Magyarországon. In: Ethnographia, 1988. (99. évfolyam), 149-177.
https://adt.arcanum.com/hu/view/Ethnografia_1988_099/?pg=187&layout=s

kávéfőző Balázs mester, az első olyan egyén, akinek a neve már arról szól, hogy mi volt a foglalkozása. Úgyhogy őt tekintjük ezáltal a magyar kávéoskópának, [...] rács volt az istenadta, tehát szerb eredetű egyén, Blažo mesterként is említik őt.

[00:14:04](#)

Egyáltalán nem biztos, hogy ő volt az első, viszont ő róla nem csak azt tudjuk, hogy először ilyen vándorkávésként kezdte a működését Budán. Ami azt jelenti, hogy volt neki egy irtatlan nagy kávéoskotlaja, azt reggel tele főzte kávéval, meg a nyakába tartott egy tálcát, mint később a kávéházi kúcséber, majd azt is elmondom, mi volt. Azon voltak kicsike poharak és ügetett a városba, és így ordította, hogy kávéot vegyenek. És hogy ha valaki kért kávéot, akkor Balázs mester megbuggyantotta a kotláját, kis pitlibe kimérte a kávéot iszonyú jó szájbetegségeket lehetett kapni ezzel a módszerrel.

[00:14:39](#)

Na, deviszont ugyanezen Balázs mesterről azt is tudjuk, hogy utána volt neki állandó kávémérése már. Tehát felhagyott a vándorkávéoskósággal és lett neki egy állandó kávémérése Budán, és hát innentől kezdve elvileg tekintjük a magyar kávéházak létezését. A kávéoskók természetesen akkor is küzdöttek a saját fennmaradásukért, mint minden rendes ipartársulatnak vagy ipartestületnek a tagjai. Úgyhogy elég korai adatok vannak arról, hogy a kávéoskók például az asszonyi(?) kávéos bódék ellen hadakoznak. Meg rettenetesen felháborodnak, hogyha valaki olcsóbban mér a kávéot, és akkor így ezzel rontja a többieknek a bizniszt.

[00:15:35](#)

Mindenesetre az 1700-as évektől kezdve több kávéháznak a létezéséről tudunk. És nagyon érdekes, hogy a kávéotartás joga a kezdet kezdetétől három típusra volt osztható. Volt a házra kapott jog. A házra kapott jog azt jelentette, hogy az épülettel együtt a kávéotérésnek a jogát is el lehetett adni, illetve örökölni lehetett, hogyha valaki meghalt, akkor a fia a házzal együtt, vagy az utódai a házzal együtt a kávéotérés jogát is megörökölték.

[00:16:12](#)

Volt a személyre szóló örököthető és átruházható jog. És volt az a jog, ami csak az illető egyén nevére és életére szólt. Egy ilyen kávéos jog nagy értéket képviselt, és elég érdekes, hogy az első magyar úgynevezett kávéos uraságok között báró volt, városi főkapitány volt. Hát ezzel marha jól lehetett keresni nyilván. És nem bárkinek adták, ez is fontos. Na, most nagyon sokan közölük persze nem maguk üzemeltették, tehát Orczy báró, a híres Orczy ház valamikori tulajdonosa nyilván nem saját maga állt oda köténybe kávéot főzni, hanem bérbe adták a kávéházat.

[00:17:05](#)

És hát a német Pest-Budán tulajdonképpen az 1849-50-es esztendőig a kávéoskók legnagyobb része német volt vagy zsidó. Leszámítva a Tabánt, ahol voltak szerb kávéotérések, de az egy

más történet. Tehát az ott egy zártabb közösség volt és önmagát látta el ilyen szempontból. A kocka akkor fordult nagyot, amikor az 1848-49-es szabadságharc leverése után a budai helytartó tanács kiad egy olyan rendeletet, hogy kávé jogot csak magyarul kitűnően tudó pesti polgár kaphat. Azért, hogyha ezek a rebellis kutyák ugye megint elkezdenének szervezkedni, akkor azonnal be tudja fűjni őket a helytartó tanácsnál.

[00:18:03](#)

És az 1800-as évek elején már a pesti kávéházak rendkívül jól felszereltek és nagyon díszesek voltak, az egyik leghíresebb ilyen kávéház a Kemnitzer volt, a mai Deák Ferenc utcában, amit akkor Híd utcának vagy a „*nagy kávéház útszájának*” neveztek. Ott volt a hajóhíd, ugye ez még a Lánchíd épülése előtt történik. És a mai Várkert-kioszk és a Vígadó között körülbelül megy a hajóhíd. Budapest egyetlen akkori állandónak nemigen mondható hídja. Tehát a „*nagy kávéház útszájában*” álló Kemnitzerről például egy angol utazó megírja, hogy hát valami rettenetes fényes a berendezése, külön nem dohányzó biliárd terem van, kiválóan lehet ebédelni. És külön megjegyzi, mint egy fontos érdekességet, hogy minden korosztály és mindkét nem mindenféle rangbeli képviselői megtalálhatók.

[00:19:19](#)

Azt mondja, a vén kofa éppúgy eljön ide kávézni, mint a gróf vagy a báró likörözni. Tehát nyilván az angol puboknak és kluboknak a sokkal zártabb világához képest ez neki egy ilyen különös érdekesség volt, hogy nagyon demokratikus a pesti kávéház intézménye. És ez egy borzasztó fontos pont, hogy a kávéház soha nem tett különbséget vendég és vendég között. Mindenkit mindig kiszolgáltak.

[00:19:54](#)

És érdekes módon nem a kávéházak züllöttek hozzá a kuncsaftokhoz, hanem a kávéház látogatók európaizálódtak kávéházi színvonalra. Nagyon sok magyar író emlékezik meg arról, Jókai például, meg aztán később már a nagy kávéház barátok, mondjuk Heltai Jenő, hogy a kávéház kultúrmissziót töltött be.

[00:20:32](#)

Tehát akkor, amikor a pest-budai meg aztán budapesti ember igen pocsék körülmények között lakott. Tehát például a harmadik emeletről az udvarra kellett lejárni vízért, és a folyosó végén volt egy budi, nem tudom, hány lakásra. Ugye a régi körgombos pesti bérházak nagy része gyakorlatilag a mai napig ugyanúgy néz ki, ahogy volt, csak most már van víz a lakásokban. De hogyha bemész egy ilyen házba és megnézed, hogy mi van, lehet látni, ott a sarokban volt a budi és mindenki kitalált januárban is a sarki pottyantósra, és a cselédlányok hordták föl vödörben a vizet, vagy magad uram, ha szolgád nincs.

[00:21:12](#)

Az emberek nem nagyon szívesen hívtak ezáltal a lakásukba senkit haza. Mert nem voltak olyanok a lakásviszonyok. Nagyon sokan is laktak sokszor. Főleg fiatal egyének, akiknek nem volt lehetőségük arra, hogy lakást béreljenek Budapesten, szobát béreltek. Sokszor egészen ócska szobákat. Na, most hát oda nem hívott vendéget.

[00:21:39](#)

Tehát mit csinált? A kávéházban találkozott vele. A kávéházban találkozott, ami elegáns volt, ami szép volt, ahol fűtöttek, ahol lehetett újságot olvasni. Nagyon fontos szolgáltatása volt a kávéháznak az újság. Ezeken a klasszikus nádkeretes újságtartókon most már egyre több helyen lehet megint látni, hála istennek. Tehát mindazok az emberek, akiknek a számára az otthon nem volt vendégfogadásra alkalmas hely, azoknak a... – vendégfogadásra? Lakhatásra is éppen, hogy csak, aludni jártak haza – azoknak a kávéház volt a nappali tartózkodáshelye.

[00:22:17](#)

Na, most a kávéházban nem illett berúgni. Ez alól kivételt képeztek az úgynevezett éjszakai zenés kávéházak. Az éjszakai zenés kávéházakban is csak a nap meghatározott órájától kezdődően volt zene, mégpedig élőzene, cigányzene többnyire. Egy sramli vagy tamburazenekar, természetesen. Sőt, női zenekar, ugye az már aztán a züllés netovábbja volt. Voltak olyan kávéházak Pesten, ahol női zenekar szolgáltatotta a mulatni vágyó uraknak a muzsikát és a női zenekarok tagjait nagyon gyakran úgy toborozták, hogy hát nem a hangszer tudása volt a legelső szempont a felvételnél. És ezeknek a hangszereken voltaképp játszani nem is tudó, de bájos ladyknek külön nevük volt, figuránsoknak hívták őket. Tehát aki csak úgy tesz, mint hogyha ott huzigálná a nyirettyűt, de nem azért volt ő ottan.

[00:23:26](#)

Tehát a zenés kávéházakban is csak, mondom, meghatározott időben is élőzene volt, olyan rettenetes nagy zajt, ricsajt nem csaptak. Tehát tized akkora hangerőt produkáltak, mint mikor itt a Nyugiba beindul a bakterház. És viselkedni kellett. Ugye újságokat olvastak, csend volt és rengeteg ember dolgozott a kávéházban. Dolgoztak nevezetesen újságírók, dolgoztak írók, dolgoztak börziánerek, ügyvédek. Annyira, hogy Krúdy például egy helyen, azt mondja, hogy az emberek abban az időben pontosabban betartották a kávéházi tartózkodás óráit, mint a **[ugrik a felvétel]**, de szóval, hogy így, ha valakiről lehetett tudni, hogy ő minden délután háromtól ötig melyik kávéházban ül, akkor arra mérget lehetett venni, hogy ő délután háromtól ötig ott fog ülni.

[00:24:37](#)

És az emberek ott keresték egymást. Voltak kávéházak, ahol postaszolgálat volt, tehát poste restante a kávéházba küldték a leveleiket, onnan írtak. Egy csomó írótól vannak ilyen kéziratok, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, hogy a kávéházból írja a levelet, sőt a kávéház szolgált az

ügynevezett kutyanyelvvel, ami egy ilyen hosszú papírcsík, tehát egy A4-es papírnak a fele, vagy még annál is keskenyebb hosszú papír, gyakran a kávéház fejlécével is, amivel így szolgáltak az író uraknak, hogy ha valami írnivalójuk lenne. És tentát és tollat is lehetett kapni. A New York Kávéház ezt a szolgáltatást akkor szüntette be, amikor a frissen áthúzott plüss díványra Karinthy Frigyes ráöntött egy teljes üveg tintát.

[00:25:27](#)

Hát ült mondjuk a boltos legény a kávéházban, és azt látta, hogy emberek körülötte írnak, olvasnak, értelmes dolgokról beszélgetnek, kártyáznak, sakkoznak. Klasszikus kávéházi játékok voltak ezek a biliárd mellett, a kártya és a sakk. Voltak kifejezett sakk kávéházak, ahol versenyszerűen folyt a sakkozás: **[ugrik a felvétel]** a Velence, a Miénk, a Hadik, ezek voltak Pestnek ilyen híres sakk kávéházai. És a szintén kávéházakban működő Pesti sakk kör, ami a hivatalos sportgyesület volt, nem más volt az elnöke valami 29 évig, mint Erkel Ferenc. Ült a kávéházba, sakkozott. Philadelphia kávéházban külön szobájuk volt a versenysakkozóknak. A kártyázás az egy kicsit kényesebb dolog, mert a kártyaszobákat úgy volt szabad csak kialakítani a kávésnak, hogy nem lehetett rajta zárható ajtó, tehát függöny választotta csak el a rendes kávéházi helységektől vagy kávéházi tértől.

[00:26:51](#)

De hát bizony azért voltak olyan kávéházak, ahol különböző ilyen zuglukakba mégiscsak a kávé engedte, hogy zárt helyen is menjen a kártya, és ott aztán játszottak mindenféle tiltott szerencsejátékot, állati pénzekben is sokszor. Bár ennek az igazi terepe nem a kávéház volt, hanem a kaszinók. Amik között léteztek tényleg ilyen kultúrmissziót betöltő polgári egyletek is, de a legtöbb közülük azért kifejezetten kártya kör volt. Az egyik leghíresebb ilyen kaszinó az újságírók Otthon Köre² volt, ahol megtörtént az a csoda, hogy Tarján Vilmos rendőri riporter teljesen lecsúszva és a gatyájából is kifosztva a kártyázás után azt mondta, hogy hát valamit kéne kezdenem az élettel, hát most már tényleg.

[00:27:47](#)

És akkor volt éppen eladó a New York Kávéház, ami mind a mai napig Pest legnagyobb és legszebb kávéháza, sőt valószínűleg a világ legszebb kávéháza. Jelenleg egy lepusztult szörnyeteg turista csapda az egész és kétszázötven forintért engednek be. Tehát köze nincs már a kávéházi funkcióhoz. Mindenesetre a Tarján azt mondta, hogy most akkor ő megoldja az életét, felment az Otthonba és elkezdett kártyázni. Fél évig kártyázott szisztematikusan és aztán megvette a New Yorkot. Ugye ez egy rettenet jó történet. Jó, nem egymaga vette meg, tehát nem ő volt az egyedüli tulajdonos, de ő aztán nagyon felpörgette a New York életét és hát nagyon megmozdította ezt az egészet.

² teljes nevén: Írók és Újságírók Otthon Köre

[00:28:38](#)

Na, tehát ott tartottam, hogy 19. századi pesti kávéházak már nagyon szépek, már nagyon díszesek, már nagyon kulturáltak és már elkezdik betölteni ezt a bizonyos népszerű funkciókat, ami hát eléggé fontos marad a kávéháztörténelem egész során.

[00:29:01](#)

Jön a millennium, és a millennium és az első világháború között a budapesti kávéházak aranykora. Budapestnek akkor van körülbelül olyan hét-nyolcszázezer lakosa és olyan hétszáz kávéház. Na, most a pontos számot nem lehet teljesen tudni, mert évekről vannak ugyan címtárak, amikből ez nagyjából kiderül, de tudjuk azt is, hogy rengeteg olyan kávéház volt, amelyik kinyitott, egy fél év alatt vagy három hónap alatt tönkrement. Akkor egy másik ürge nyitott ugyanott egy kávéházat. Ő egy hónap alatt ment tönkre, akkor jött egy harmadik kávé és ez csinált belőle egy bomba üzletet, ami utána éveken keresztül legenda marad. És hogyha a címtár készülésekor épp nem volt gazdája a kávéháznak, akkor azon a címen éppen nincs semmi. Tehát nem tudjuk egészen pontosan az adatokat ellenőrizni, de az biztos, hogy ebben az időszakban valami hihetetlen az arányuk, szóval nem érthető. Minden sarkon van egy kávéház és vele szemben még egy.

[00:30:18](#)

Az első világháború lesz aztán egy olyan pillanat, ami rettenetesen visszaveti a budapesti kávéházakat a lendületét és az életét. Egyrészt a korai záróra miatt, másrészt azért, mert a vendégkör egy jelentős része elmegy a frontra és ott vagy meghal, vagy nyomorékon jön vissza. A pincérek el kell, hogy menjenek szintén katonának. Nagyon visszaesik a vendégek kiszolgálásának a színvonala emiatt, mert rengeteg szakmához nem igazán értő helyettesítő ember lóg-lóg a kávéházakban.

[00:30:53](#)

Ugye ebben az időben kezdődik az, hogy női alkalmazottakat is már a kávéások kénytelenségéből fölvesznek Mert ugye azelőtt nőnek csak legföljebb a konyhában volt helye, ottan pucolhatott krumplit meg válogathatta a paszulyt. Illetve felmoshatott a vendégek után, de itt jön egy olyan pillanat, amikor kénytelenek már alkalmazni pincéernőket. Kaszírő az már korábban is létezett, a kaszírőnek az volt a feladata, hogy felírta, hogy mit visz ki a pincér. És utána aszerint kellett elszámolni a pincérnek a bevétellel. És volt, ahol ő mérte a likőrt is, és hát nagyon jól be lehetett támasztani a szép, nagy díszes kasszában trónoló kaszírő mellé olyan éjfél után egy órakor és ott udvarolni neki egy kicsit. Hát vannak nagyon szép legendák, különböző ilyen híres kaszírőkről, akiket elszöktettek, írókról, akik kaszírőbe beleszerettek és azokat feleségül akarták venni, vagy vették is. Volt olyan kaszírő, aki maga szépirodalmi lapokban publikált álnéven, Passi Flóra.

[00:32:06](#)

Szóval egy kaszinó egy csodálatos intézmény volt, és hát nagymértékben szerepet játszott az üzlet népszerűségében, mert egy jó kaszinó miatt azért a pasik eléggé oda szoktak egy-egy kávéházba, és fogyasztottak is a kedvéért, meg meghívták ugye, és akkor többnyire ott nem itta meg azt, amit kifizettek neki, de az a bevételt növelte.

[00:32:30](#)

Tehát az első világháború, mondom, ilyen változásokat hoz a kávéházak életében és akkor utána '29-ig megint jön egy ilyen felívelő időszak, amikor lassan kezd magához térni a város. Megint rengeteg olyan ember települ Budapestre, akinek nem igazán van hol lakni, ugye az elszakított országrészekből rengetegen tódulnak a fővárosba, akik mondjuk vagonokban laknak, ők nagyon szívesen töltik a napjaikat a kávéházakban. Fűtés, világítás, és hogyha valaki egy kisfröccs vagy egy pohár szóda vagy egy kávé mellett ült ott egész nap, hát akkor a mellett ült ott egész nap. Tehát nem nézték ki a nem fogyasztó vendéget. Nem szóltak rá, hogy húzzon már innen el.

[00:33:23](#)

Akkor '29-ben jön a gazdasági válság, az megint rettenetesen érezteti a hatását. És utána még egyszer nagyjából összeszedi magát azért a budapesti kávéház, mert még az 1940-es években is azért száz körül van az állandó, jól működő, több évtizedes múltra visszatekintő kávéházaknak a száma. Akkor ugye jön az ostrom, Budapesten bent megy a harc, házanként veszik be az oroszok a várost. A kávéházak berendezését gyakorlatilag porrá törik, az edényeket szétlopkodják. Katonálovak kizabálják az afrikot a kanapékból. És akkor megint elkezdené magát összeszedni a kávéház. 1945 februárjában a legeslegelső intézmény, ami kinyit Budapesten, miközben Budán még lönek, az a Belvárosi Kávéház a Ferenciek terén. Most egy undorító, gusztustalan játékkaszinó van benne, amelyiknek ilyen hihetetlenül ronda, ilyen környezetszennyezően ronda óriásplakátok takarják el a kirakatait a bekukkantani vágyók előtt.

[00:34:48](#)

A három nemzedéke működtette ezt a kávéházat a Rónay családnak. Rendkívül tehetséges, nagyszerű zsidó vendéglátós család volt, a legfiatalabb tagja, Rónay Egon bácsi az most 80 éves és a világ leghíresebb gasztronómiai útikalauzát, a *Rónay's Guide*-ot szerkeszti még most is. És hát meg kellett neki érni, hogy így prostituálják a kávéházukat. Szóval ez szörnyű. Tehát kinyit a Belvárosi, kinyit, érted, lönek még, de a Belvárosi kinyit, döglött lovat szolgálnak föl.

[00:35:30](#)

Az Egon bácsi mesélte, hogy a fagyott lovakat behúzták az utcáról, az összetört bútorokkal fűtöttek, és lehetett kapni a kávéházban pótkávé és lovat. De elindult az élet. Megindult valami. És akkor még mindig próbál túlélni a kávéház. És akkor 1949-ben bekövetkezik a vég, Rákosiék

államosítják a kávéházakat. És hát egy-két ilyen tétova utódforma még így vegetál egy darabig, de hát azért a legtöbb kávéházból menza lesz, gatyabolt és brigád zászló üzlet.

[00:36:11](#)

A New York Kávéházban például sportszer áruház van elég hosszú ideig, és aztán utána újra majd Hungária néven fog megnyílni, mert hát New York nem lehet. Hát 1955-ben vagy mit tudom, én mikor nyílik meg újra '54-ben. És tulajdonképpen azóta se sikerült a kávéházat föltámasztani. Nagyon világos, hogy itt miről volt szó. Ugye mondtam már többször is, hogy a kávéház rettenetes demokratikus intézmény volt, az emberek ott szabadon beszélgettek egymással, nem lehetett minden asztalhoz spiclit állítani.

[00:36:50](#)

1949-be vagy '50-be az akkori helytartó tanács még beéri a magyarul tudó kávézással, hogy befűjja, hogy mit beszélgetnek az asztaloknál, 1949-ben a hatalom már nem éri be, hanem egyszerűen lehúzza a rolókat, puff, megszüntetjük az intézményt. Na, most mostanában persze vannak mindenféle kísérletek a kávéház újjáélesztésére. Csak az a baj, hogy amiket most csinálnak, azok többnyire ilyen öszvérformák. Azonkívül kiírják rá, hogy Bécsi kávéház.

[00:37:25](#)

Hát most mondja már meg nekem valaki, hogy mi a tüdőért kell énnekem Budapesten bécsi kávézóban járnom, amikor Budapestnek legalább akkora kávéházi hagyománya volt, mint Bécsnek. Azzal a különbséggel, hogy ott még megvan, ott működik folyamatosan. Tehát miért nem próbált valaki eddig még budapesti kávéházat csinálni. A fórumnak van egy kitűnő cukrászdája, Bécsi kávézónak hívja magát a Váci utcában. Volt egy másik, az is Bécsi kávézónak hívja magát, tehát most mit hülyéskednek itt nekem ezzel a bécsi balhéval? Hát ugyan már, hát kikérem magamnak. Én nem bécsi kávéházat szeretnék, hanem működő, rendes, igazi budapesti kávéházat.

[00:38:04](#)

És hát most úgy tűnik, hogy talán most először valaki ezt komolyan gondolja és egy ilyen borzasztó gazdag üzletember megvette a hajani Centrál kávéház épületét. A Budapesti Egyetemi Könyvtárral szemben lévő épületről van szó, ahol az Eötvös Klub, az egyetem klubja működött utána hosszú ideig. És az volt a Centrál kávéház, ami Babits *Halálfiái* című regényében Siena kávéház néven ismerhető meg. Ahol a nyugatot szerkesztették, ahol az egész magyar irodalom ült, ahol Ady Endre szövegezte emléktábla őrizte Bányai Elemér Zuboly első világháborúban meghalt fiatal újságíró emlékét, és így tovább. Hát most úgy néz ki, hogy a Centrál kávéházat Centrál kávéházként eredeti formájában és eredeti funkciójában akarják újranyitni. Tehát ez a pasas most ezt komolyan vette és nem akar beletenni se játékgépeket, se nem akarja, hogy a Danubius rádiót kelljen hallgatni egész nap, se nem akarja, hogy a dolog elmenjen egy étterem irányába, hanem café restaurant lesz. Café restaurant, kávéházak három fő típusa, ami szerint az ipartestület is egyébként tagozódott.

[00:39:30](#)

Volt „a” kávéház, négy biliárdasztal és az a kínálat, amit elmondtam. Volt a zenés kávéház, ami az előzőtől csak abban különbözött, hogy meghatározott napokon vagy minden nap meghatározott óráktól, általában este 8-9-től záróráig cigányzene volt vagy valamilyen, de főleg cigányzene. És a harmadik fajta volt ez, amit most kiejtettem a számon a café restaurant. Ami tulajdonképpen egy későbbi formáció és óriási balhé volt miatta a vendéglős ipartestület és a kávé ipartestület tagjai között.

[00:40:12](#)

Mert a vendéglősök nyilván féltették a saját boltjukat. És hát minden fórumra elmentek és aljzták a kávésokat, ahogy így a szájukon kifért, hogy hát, hogy képzelik ezt, hogy most ők főzni akarnak a kávéházban. Mire a kávésok azt mondták erre, teljes joggal egyébként, hogy hát gyerekek, ti is adtok kávé. Minden vendéglőben lehetett vacsora után kávé kapni. Hát akkor mi van? Úgyhogy aztán végül a harc a kávésok javára dőlt el, és akkor alakult ki ez az 1913-as '14-es évnek a nagy harcaiban dőlt el végleg, hogy kialakult ez a harmadik típus. Tehát ahol volt melegkonyha, ami általában azt jelentette, hogy a déli órákban, tehát mondjuk fél 12-től fél 3-ig és este, mit tudom én, olyan 6-tól, fél 7-től záróráig lehetett rendes igazi meleg kaját kapni ezekben a café restaurantokban. Nem. De még nem szólt, hogy vége lenne. Hát majd megfordítjuk. Na, most már tényleg le fog járni. Ja, nem, még egy kicsi van rajta.

[00:41:27](#)

Na, jó, tehát ez a három kávéházi alaptípus létezett. A kávéházak természetesen nemcsak a szolgáltatás szempontjából, hanem a vendégkör szempontjából is szakosodtak. Ami persze nem azt jelentette, hogy szűrték a vendéget, és az egyikben csak szegény nép járt, a másikba meg csak gazdagok jártak, hanem azt, hogy nem csak irodalmi kávéházak léteztek. Hanem mindenféle szakmának megvoltak a törzskávéházai.

[00:42:09](#)

Volt például a mai Madách téren ez a bizonyos Orczy ház. Az Orczy ház volt Budapest egyetlen úgynevezett glatt kóser kávéháza, ami azt jelenti, hogy a legszigorúbb ortodox zsidó előírásoknak megfelelt. Az Orczy ház az egy ilyen nagy zsidó ház volt. Mindenféle üzletek voltak benne és lakók is persze, egy ilyen fantasztikus zegzugos, Pestnek az egyik legrégebbi épülete volt. A Madách tér építésének a kedvéért bontották le sajnos annak idején.

[00:42:54](#)

Az Orczy kávéház volt nemcsak a bőrösöknek, a libásoknak a törzskávéháza, meg a gabonatőzséreknek, de ezt úgy képzeld ám el, hogy ilyen milliós nagykereskedelmi tételekből(?) üzletei bonyolódtak le. Móricz Zsigmondnak van egy nagyon érdekes riportja az Orczy kávéházzal egyébként. Tehát, hogy ilyen hihetetlen nagy értékek, és akkor minden, ami

a bőrfeldolgozáshoz kellett, a cserzőanyagok, a gubacs, a különböző ipari sók, meg a bőrök meg minden ennek ott, mert ott ment a biznisze.

[00:43:34](#)

És aki fölött Pestre azzal, hogy neki van hat vagon lóbőre, amit el akar adni, akkor beballagott az Orczy kávéházba, szólt a pincérnek és hat perc múlva tudta, hogy kikkel kell neki tárgyalni a hat vagon lóbőr eladása ügyében. De nemcsak a bőrkereskedőknek volt a központja, hanem ott volt a zsidó tanító börze. És amikor valamelyik törekvő fiatalember állást keresett jómódú zsidó családnál, hogy a tanulmányai fedezése érdekében házitanítóskodást vállaljon, akkor ő is betalpalt az Orczy kávéházba, szólt a pincérnek, a pincér szólt annak a közvetítőnek, aki a tanító közvetítést intézte.

[00:44:22](#)

Nagyon ajánlom szíves figyelmedbe Komoróczy Géza tanár úr és még három leány vele együtt írt egy könyvet, aminek az a címe, hogy *A zsidó Budapest*³. Két évvel ezelőtt jelent meg a Városháza kiadásában, és egy pazar valami, olyan hihetetlen sokat meg lehet tudni belőle a városról, mint kevés dologból. És ott meséli, már nem tudom pontosan a forrást, de ott idézik ezt a dolgot, hogy néha még a budiba is énekeltek, mert bizonyítani kellett, hogy kántori képessége megvan az egyénnek. És akkor ezeket a gyönyörű szép ősi zsidó énekeket ott fűjták a kávéház valamelyik sarkába, és ha nagyon zavartak, akkor kimentek a budiba és akkor énekeltek. Elképesztő.

[00:45:09](#)

Akkor volt olyan kávéház például a Gresham, ahol a műkereskedők. Tehát a műkincs, régiség, régiségkereskedők törzskávéháza volt. És akkor valaki el akart adni egy mit tudom én, Csontváryt vagy el akart adni egy barokk angyalszobrot, akkor tudta, hogy ott kell keresni azokat a kereskedőket, akik ilyesmivel foglalkoztak.

[00:45:43](#)

Voltak kifejezett újságíró kávéházak, voltak politikai kávéházak. Ilyen újságíró kávéház volt a Balaton. Ez még mindig forog. A Balaton kávéháznak volt egy nagy politikai törzsasztala **[ugrik a felvétel]** Na, most már beért a barnáig vajon? Na, tehát Balaton kávéház, mondom, politikai, újságíró, közös törzsasztal. És van olyan visszaemlékezés, ahol elmeséli az egyén, hogy hát bizony a Balatonnak a törzsasztal társaságába nehezebb volt a bejutás, mint a legexkluzívabb kaszinóba.

³ Frojimovics Kinga, Komoróczy Géza, Pusztai Viktória, Strbik Andrea: *A zsidó Budapest : emlékek, szertartások, történelem*. Budapest, MTA Judaisztikai Kutatócsoport / Városháza, 1995. ISBN: 9637450963
<https://real-cod.mtak.hu/19181/>

[00:46:39](#)

Ilyen nagyon híres politikai, politikus kávéház volt a Belvárosi, amit az előbb meséltem a Rónayék kávéháza. És talán a legfontosabb az Abbázia kávéház, ami a demokrata újságíróknak volt a törzskávéháza. Ott állt az úgynevezett Eötvös asztal. Eötvös Károly író, politikus, jogász. A vajda, így hívták őt az asztaltársaság tagjai, ő ült az asztalfőn. És aztán a Vajda után Vázsonyi Vilmos, aki arról híres többek között, hogy ő volt az első zsidó parlamenti tag Magyarországon és egy hihetetlen sikerű és rendkívül tehetséges, nagyszerű, egyébként jogi végzettségű egyén volt. És Bárczi Istvánnak, minden idők legjelesebb budapesti polgármesterének volt a jobb keze és nagy barátja. Úgyhogy annak idején, hát a Bárczi polgármestersége alatt épültek föl azok a Budapesti általános iskolák például, ami elképesztő mennyiség, de valami hihetetlen, hogy milyen iskolaépítési programot csinált a Bárczi a '10-es évektől kezdve. Aztán volt egy kislakás építési programja például, ami szintén egy rendkívül nagy szociális lépés volt. És ballagtak a Vázsonyival szépen karonfogva az Andrássy úton, amúgy öregurasan. Hát így tervezték a várost, aztán beültek az Abbáziába és megittak egy kávé, vagy kettőt.

[00:48:24](#)

Úgyhogy annak idején a pesti ember ugye választhatott, hogy a lakásához legközelebb eső sarki kávéházban ül-e be? A saját szakterülete szempontjából akar-e válogatni? Mert akkor odamegy ahol a kollégái gyülekezni szoktak általában. Ügyvédeknek is voltak ilyen törzskávéházai, sőt a fiákereseknek is volt. A Héber kávéház a Józsefvárosban, az volt a fiákeresek törzskávéháza. Ez is nagyon érdekes, hogy a fiákereseknek, annak idején törzskocsmái voltak eredetileg, és egyszer csak eljött a pillanat, amikor a polgárosodásban odáig jutottak a fiákeresek, hogy átváltottak a kávéházra. Mi a különbség a fiaként és konflis között? Aha, és hány? A fiákert kettő. És a konflist egy. A konflis vagy komfortáblis, az volt az egy lovas, az egyszerűbb és a fiáker a két lovas, az volt a nagyszerűbb. És miért hívják a fiákert fiákernek? Aha. Volt a Saint Fiacre Párizsban. Szent Fiáker. És a Szent Fiáker előtt volt a kétfogatúaknak az állandó standja, és akkor erről nevezték el aztán őket is Fiacre-nak és utána a név aztán egész Európában elterjedt, a Saint Fiacre. Tehát mondom, még a még a fiákereseknek is megvolt a saját törzshelye. A konflis kocsisok azért megmaradtak a kocsmánál. Ennyi volt azért. Az osztálykülönbségben megmaradt.

[00:50:39](#)

Na, most hát persze külön szót kell itten ejtenünk az irodalmi kávéházakról, amik külön színfoltot alkottak Budapest életében. A Centrálról már az előbb beszéltem, tehát ez a mai, a Károlyi Mihály utca, Irányi utcasarok. Az egyetemi könyvtárral szemben. Egy időben irodalmi kávéházként is működött a New York. Amiről rengeteg mindenféle legenda szól. Például van egy olyan legenda, amely szerint a megnyitáskor egy írócsoport dobta volna a kávéház kulcsát a Dunába, hogy soha többet ne lehessen bezárni. És hát a legenda általában Molnár Ferencet említi az írócsoport élén, de ez nagy butaság, mert Molnár Ferenc akkor 16 éves volt, tehát semmilyen írócsoport élén még nem dobált semmit sehova, hanem rövidnadrágban gimnáziumba járt. Az elképzelhető, hogy egy későbbi tatározás vagy átalakítás utáni

újranyitáskor lezajlott egy ilyenféle jelenet, de nem akkor és nem úgy, ahogy ez a szájhagyományban terjed.

[00:52:03](#)

A New York kávéház kapcsán kell megemlíteni még itten a leghíresebb pesti irodalmi főpincért, akit Reisz Gyulának hívtak. Aki gyakorlatilag korlátlanul hitelezett az íróknak. Elég pontosan be tudta mérni, hogy kitől mi várható, tehát hogy melyik fiatal egyén számítható a tehetségek és a támogatandó írótojások közé, és melyik az, amelyik linktróger, akiből nem lesz semmi és nem is fog tudni írni soha életében. És hát Reisz úr hihetetlen tekintélyére és népszerűségére mi sem vet élesebb fényt, mint hogy Szép Ernő írt nekrológot annak idején a temetésére. Az írók között rettenetes nagy tekintélye volt és Krúdy ír róla ilyen történetet. Mi van akkor, amikor a New Yorkba lejár már végre Gyula úrnak a szolgálata, és akkor átmegy a Balaton kávéházba és a Balaton kávéházba ott akkor most ő is egy kicsit megpihen. Nem veszi le a kalapját, mert a New Yorkba állandóan kalap nélkül kell neki dolgozni. Tehát most boldog, hogy egy kicsit kalapban ülhet, és ott üldögél a sarokban és utána elmegy a Rác fürdőbe és kivághatja a bütykeit. Nagyszerű írásai ezek Krúdynak ezekről a régi kávék egyénekről.

[00:53:42](#)

De hát tudunk például Ottliktól is olyan történetet a Centrál kávéház egyik nagyon jeles, kedves pincéréről, hogy hát így megkérdezték tőle, vagy Ottlik maga megkérdezte tőle, hogy tud-e visszaadni 10 pengőből? És az illető pincérnek szeme nem rebbent. És a nem létező tízpengőből rezzenetlen arccal visszaadott 9,60-at. Azért az elég sok pénz volt, abból meg lehetett vacsorázni.

[00:54:24](#)

Vagy másik történet: ugyanilyen pincér, mé' megy má' haza szerkesztő úr? Álmos vagyok, idős vagyok, elegendő van. Vallja be, hogy nincs kapupénze! Akkor még házmester volt, zárták a kapukat, ki kellett csengetni a házmestert és tejelni kellett. Vallja be, hogy nincs kapupénze! Nincs. És akkor 2 perc múlva megjelenik a pincér, egy tálcán kihozza a kapupénzen felül a két Virginiát, a kávé még 6 koronát vagy mit tudom én, egy tízest és további jó estét kívánok.

[00:55:02](#)

És hát ugye ezek becsületbeli adósságok voltak, tehát a legközelebbi alkalommal nyilván az illető író megkapta a kis honoráriumát akárhol, akkor nyilván az első dolga volt, hogy bőséges borraivaló kíséretében megadta ezt a tartozást. Tehát mindenki marha jól járt. De hát az üzletpolitika ez volt, hogy a vendéget meg kell tartani. A vendég az arra való, hogy jöjjön, be, üljön le, maradjon itt, maradjon minél tovább. Minél tovább marad, annál nagyobb esély van rá, hogy fogyasztani fog, és hogyha jól bánunk vele, akkor holnap is vissza fog jönni. És ide fogja hívni a barátait, akikkel találkozni akar. És akkor azok is itt fognak ülni és azok is fogyasztani fognak. Hát ez ilyen egyszerű. Ezt föl nem érem ésszel, hogy a mai vendéglősöknek ez miért nem jut az eszükbe vajon?

[00:55:52](#)

És hát a jó kávések aztán tényleg nagyon messzire is elmentek egyébként, így a kedves vendégek kiszolgálásában. Az EMKE kávéház például, aminek a helyén most Chicago néven működik egy ilyen amerikai szenny. Az EMKE kávéháznak a kávésa, Wassermann Mór Révai nagy lexikont és komoly házi könyvtárat tartott a kávéházban, az ott dolgozó szerkesztők kedvéért. Tehát ott volt a Révai nagy összes, és lehetett ugrasztani az újságos fiút, nem csak keresztrejtvény fejtés közben, hanem cikkírás közben is, hogy szaladjál már kisfiam és hozd ide a megfelelő lexikon kötetet. Például a 14 éves József Attila volt annak idején az EMKE kávéházban, nem egész pontosan tudjuk, hogy újságos-, vagy kenyeresfiú. Ott volt közel a régi Nemzeti Színház. A kávéház fölött lakott egy csomó színész, a házban béreltek lakásokat, mindenki járt az EMKÉbe. Azt mondja a nóta ugye, hogy *„hétre ma várom a Nemzetinél ott, ahol a 6-os megáll, szemben az EMKE cigánya zenél”*. Zenés kávéház.

[00:57:08](#)

Tehát az irodalmi kávéházak nagymértékben azért válhattak irodalmi kávéházzá, mert olyan volt a kávé, hogy szívesen vette az íróknak a jelenlétét. Azért is volt neki egyébként ez üzlet, mert a bábész civilek szívesen mentek oda bámulni a bálványt. Tehát ha lehetett tudni, hogy egy népszerű író vagy egy népszerű színész vagy egy népszerű énekes melyik kávéházba jár, és mindenkinek elég jól megvoltak azért az órák, hogy mikor szokott ő biztosan a kávéházban tartózkodni, akkor jött a bábész civil és bámult.

[00:57:51](#)

Na, de ha már ugye jött bámulni, hát azért bejött, leült, fogyasztott. Tehát a kávésnak mindig megérte ilyen hírességeket oda édesgetni és ott tartani a kávéházban. Nagyon mulatságos ilyen történet, amikor az Abbázia kávéháznak a kávésa, Steuer Marcell belenyomtatta ilyen kis házi stemplivel a gyönyörű szép, illusztrált művészeti lapokba, amik marha drágák voltak, és kifejezetten a festő vendégköre miatt rendelte és tartotta ezeket a folyóiratokat. Szinyei Merse és vidéke ott ült a kávéházban, van egy olyan képeslap gyűjteménybe, ahol Szinyei Merse a kávéházi asztaltársaságnak a kávéházba címez lapot valami külföldi utazásáról.

[00:58:45](#)

Tehát belenyomta az újságba, hogy ezt a képet az Abbázia kávéházból loptam. Mert ugye a fiatal festők ezeket kiszaggatták, ezeket a gyönyörű szép illusztrációkat az újságból. És ugye ezt megakadályozandó, belerakta. Na, erre megorroltak rettenetesen ezek az egyének persze. És megszületett valószínűleg az első pesti graffiti, ugyanis a következő vagy harmadnap éjszaka hatalmas betűkkel óriási felirat jelent meg, ez az Oktogon, volt November 7. tér, most megint Oktogonnak az egyik nagy saroképületének a földszintjén állt az Abbázia kávéház és már az egész ház a kávé tulajdona volt. Tehát jó üzlet volt az Abbázia. Ekkora betűkkel megjelent a falon: *„Ezt a házat az Abbázia kávéházból loptam”*.

[00:59:42](#)

És akkor költözött át ez az egész asztaltársaság, a festő asztal az Abbáziából két sarokkal arrébb a Japán kávéházba, aminek a helyén az írók könyvesboltja van ma az Andrássy út és a Liszt Ferenc tér sarkán. Aminek a kávésa egy Krasznér Menyhért nevű nagyon kiváló férfiú volt. És hát ő nagyon szívesen látta a művészeket, festőket, írókat is. József Attila volt rendszeres vendége a Japán kávéháznak, ott sakkozott Nagy Lajossal. Van egy ilyen versikéjük, az benne is van abba a kis barna könyvbe „*egyszer élünk, egyszer élünk, egy parasztot, leccerélünk*”. Szerintem gyönyörű költemény. És József Attila egyik verseskötetét úgy dedikálta a Krasznér kávésnak, hogy „*Krasznér Menyhértnak, aki majdnem olyan kávé, vagy legalább olyan kávé, mint amilyen költő én vagyok, József Attila*”. A Krasznér egyébként például minden tanévben két szegény sorsú képzőművészeti főiskolai hallgatót ingyen ebédeltetett vagy vacsoráztatott. Lehetett választani, hogy inkább ebédet vagy vacsorát kér az illető. És a főiskolán ezt valahogy ott eldöntötték, nem tudom. Az egyetemi tanács vagy a hallgatók maguk vagy a kuratórium, hogy ki legyen az a két ember, aki akkor, aki abba a tanévben akkor aztán biztosan lesz(?). Azt mondja Jozefa néni a lánya, még él, hogy általában inkább azért a vacsorát választották, mert akkor nagyobb volt a kajaválaszték meg nagyobb élet volt meg minden, úgyhogy inkább vacsorázni jöttek. Akkor lehetett ott jobban találkozni emberekkel.

[01:01:39](#)

Krasznernak egy másik specialitása volt az úgynevezett javító kávé. Illetve javító tej. Illetve mákos téstához javító mák, javító tészta. Na, most, ugye szegény mondjuk festő a feleségével éhes volt, bement, kért egy adag mákos tésztát. Pincér jött, kihozta az adag mákos tésztát. Akkor kértek egy kis javító mákot. Azért nem kellett fizetni. Kis javító cukrot. Egy kis javító tésztát is. És kikerekedett a dologból pillanatok alatt a dupla adag kaja, mert egy kis javító, ugye? És ezért nem kellett fizetni. Ezzel szemben a Krasznér Menyhért elérte vele azt, hogy a világ minden kincséért nem tágítottak volna a kávéházától, és amikor valakinek sikerült valami rendesebb pénzösszegre szert tenni, akkor az rendszerint aztán abba torkollott, hogy az egész baráti kör meg volt hívva, és akkor nem fogták vissza magukat. Ugye a fogyasztásba se, meg a Krasznér kassza gyarapításában.

[01:02:59](#)

Úgyhogy nagyon bölcs, hát működés volt ez. Na, én most pihennék egy kicsit. Mert most már egy kicsit több mint egy órája beszélek egyfolytában. Úgyhogy tartanék egy kis szünetet, és hogyha gondoljátok, hogy akkor kérdezzetek inkább, hogy miről beszéljek még, vagy miről szeretnétek hallani még, jó? Most egy kicsit én ezt megállítanám, ha tudnám, hol kell. Piros alatt?

[felvétel leáll, új felvétel indul]

[01:03:41](#)

Jaj, na, szóval, ami a kávéház történeti szakirodalmat illeti, a következőket tudom ajánlani: a New York kávéházzal megjelent egy önálló monográfia, az elég jól használható. Bár abba is van azért elég sok ellenőrizetlen adat, de azért végül is jó. Konrádiné Gálos Magda⁴ csinálta. Hát a New Yorkról, mint olyanról, abból elég sok mindent meg lehet tudni. Létezik egy szintén régebbi kiadású: Gundel Imre, Harmath Judit *A vendéglátás emlékei*⁵.

[01:04:28](#)

Nem hoztam most le magammal. Rengeteg ellenőrizetlen adat van benne, viszont nagyon-nagyon sok vendéglőt, szállodát, kávéházat, cukrászdát, mindent végig sorol, tehát tulajdonképpen egy ilyen teljes magyar vendéglátás történeti áttekintés. Hogyha valaki komolyan, kutatóként forrásként akarja használni, akkor minden egyes adatát ellenőrizni kell, mert sokszor így szájhagyomány útján terjedő legendákat belevettek, amikről kiderül aztán, hogyha az ember beleolvas a korabeli sajtóban, hogy nem úgy van, meg nem az volt, meg nem akkor, de mindenesetre alapnak, kiindulásnak nagyon használható végül mégiscsak.

[01:05:11](#)

Amit a legeslegjobban ajánlok az ez: a *Budapesti negyed*⁶ című folyóiratnak az 1996. 2-3. száma. Ez a *Budapesti negyed* folyóirat, ez amúgy is egy szerintem alapvető valami. Minden rendes nagyobb könyvtárban megtalálod a példányaikat, és a Sík Sándorban mindig kapni is, amikor megjelenik egy-egy újabb. Akit egy kicsit is érdekel a várostörténet vagy Budapest egyáltalán az ebben nagyon-nagyon jó anyagokat talál mindig.

[01:05:48](#)

Ugye a címből is kitűnik egy kicsit, hogy negyedévenként jelenik meg. Ennek mindig tematikus számai vannak. Tehát egy valamilyen témakört jár körül. Ennek a számnak a címe *Budapest, a kávé város*⁷. Zeke Gyula író, jó barátom szerkesztette. És ebben találsz hátul egy *Kávéházi kis bibliográfia* nevű összefoglalót, amit én csináltam, és amibe föl vannak sorolva az összes komoly források. Tehát ez már arra való tényleg, hogyha valaki nagyon komolyan bele akarja ásni magát ebbe a témába, akkor ezzel a bibliográfiával elkezdhet dolgozni.

⁴ Konrádyné Gálos Magda (szerk.): *A Newyorktól a Hungáriáig*. Budapest, Minerva, 1965.

⁵ Gundel Imre, Harmath Judit: *A vendéglátás emlékei : a pesti, budai és óbudai fogadók, vendéglők, korcsmák, serházak, kávéházak, mulatók, cukrászdák és egyéb vendéglátóhelyek életéből*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. ISBN: 9632206789

⁶ Hungaricana: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/mltk_bfl_budapesti_negyed/
Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis: <https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=00003>

⁷ Hungaricana: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_bn_12_13_04_1996_2_3/?pg=0&layout=s
Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis: <https://epa.oszk.hu/00000/00003/00011/>

[01:06:42](#)

Ezen kívül most, tavaly év végén jelent meg ez a kis barna könyv: Szentes Éva és Hargittay Emil⁸. Ebből a Hargittay Emil a Pázmányon régi magyar irodalmat tanít a felesége meg könyvescsináló asszony, attól ilyen gyönyörű, szép a könyv. Az Universitas Kiadó az tulajdonképpen ők ketten. Ez egy kávéházi szöveggyűjtemény. Tehát magyar irodalmi szövegválogatás, de jó bevezető tanulmány van hozzá. Hátral van benne egy kávéházi kisszótár. Hát ilyen spéci kávéházi kifejezéseknek és kávéházi szlengnek szómagyarázata. És azokról a kávéházakról, amiket az idézett szövegekben említenek, azokról van egy, mindegyikről egy pár soros vagy féloldalas kis ismertető vagy összefoglaló.

[01:07:46](#)

Ezen kívül van még Erki Edit újságírónak a *Kávéház sirató*⁹ című könyve, amit én a címe miatt nem nagyon szeretek. Erki Edit: *Kávéház sirató*. Azt hiszem, hogy '96-ban jelent meg, '95-ben. Tessék? '95-ben, igen. Az alcíme az, hogy *Törzshelyek, írók, műhelyek*. Na, most ez is tulajdonképpen egy irodalmi szemelvénygyűjtemény. Amiben valami összekötő szövegek vannak, elég nehéz elkülöníteni, hogy melyik az Erki Edit szövege és melyik a már az irodalmi szöveg. Tehát tipográfiai se teljesen világos, és főleg nem igazán adja meg a forrásoknak a pontos lelőhelyét. Tehát mint ilyen, tényleg arra való, hogy az ember otthon így a diófa alatt olvassgassa, de a komoly kutatói munkához semmiféle segítséget nem ad.

[01:08:50](#)

És ezen kívül pedig ajánlom szíves figyelmedbe a *Budapest bibliográfia*¹⁰ irdatlan nagy, összesen hét kötetes, hatalmas nagy lexikon méretű kötetekből álló nagy munka. Aminek fölütöd a kávéházak címszavát és ott megtalálod a polgári kori sajtó, kávéházról szóló cikkeinek a lelőhelyét, amikből olyan rettenetes sok van, hogy én még egy tizedénél nem tartok most. Van egy csomó olyan, ami általában több kávéházról van rengeteg olyan, ami nevesítve, meghatározott kávéházakról a legkülönbözőbb időpontokban, témakörökben, könyvekben, folyóiratokban, napilapokban megjelent kávéházi tárgyú cikkeket gyönyörű szépen ki lehet keresni.

[01:09:47](#)

Ugyanez igaz egyébként a vendéglőkre, kiskocsmákra. Tehát ott van egy ilyen vendéglátás fő fejezet és a vendéglátás fő fejezet alatt oldalakon keresztül találod csak a számoknak a felsorolását, hogy milyen szám alatt van utána a bibliográfiában a cikknek a részletes leírása. Tehát, hogyha valaki komolyan bele akarja ebbe ásni magát, akkor hát a *Budapest bibliográfia* az egy ilyen nagy forrás.

⁸ Szentes Éva, Hargittay Emil: *Irodalmi kávéházak Pesten és Budán : irodalom a kávéházban – kávéház az irodalomban*. Budapest, Universitas, 1997. ISBN: 9639104035

⁹ Erki Edit: *Kávéház-sirató : törzshelyek, írók, műhelyek*. Budapest, Officina Nova, 1995. ISBN: 9634770290

¹⁰ <https://budapest.fszek.hu/>

01:10:10

Na, most aki németül tud vagy franciául tud, annak ezt a könyvet nagyon ajánlom figyelmébe. Ez egy lipcsei kiadású, 1987-ben jelent meg Lipcsében. Úgy hívják a német, hogy Ulla Heise. És ez annyira jó ez a könyv, hogy a franciák lefordították. És a Werkman(?) kiadó kiadta, tehát Ulla Heise: *Kaffee und Kaffeehaus*, ez a német címe. Franciául meg *Histoire du café et des cafés les plus celebres*, tehát *A kávé és a leghíresebb kávéházak története*. Ez egy teljes európai áttekintést ad. És hihetetlen bibliográfiája van.

01:10:58

Most ami még a magyar anyagot illeti, van egy nagyon fontos könyv, ami viszont teljesen olvashatatlan és megőrülsz tőle. Borsodi-Bevilaqua Béla. Bevilaqua, q-val, olaszul. Borsodi-Bevilaqua Béla *Pest-budai kávéházak*¹¹. 1935-ben a kávé ipartestület megrendelésére készült, és az ipartestület is adta ki. Két akkora kötet, hogy a lábadra esik, bármelyik eltöri. Ejj, irdatlan, hatalmas nagy behemót könyvek. Na, most a Borsodi-Bevilaqua Béla újságíró volt, aki különböző ipartestületek felkérésére megírta a pestbudai mészáros céheknek és a pest-budai serfőzésnek is a történetét ugyanekkora opuszokban.

01:11:49

És valami egészen döbbenetes módon hányja vasvállával egymásra az adatokat. Rettentő nehezzé teszi az olvasását, hogy azokat a szavakat, amiket ő fontosnak gondol és a főneveket a németek módján nagybetűvel írja. Tehát megtévelyedsz a tipográfiai képtől már eleve, tehát aki nincs német szövegolvasáshoz szokva, az ettől megbolondul, hogy miért van folyton minden nagybetűvel. És valami olyan mértékben szószátyár, hogy olyan a mesében nincs.

01:12:21

Ezzel szemben ő annak idején még hozzáfért az ipartestület irattárában olyan adatokhoz, olyan anyagokhoz, amihez mi már sajnos nem. Tudniillik az államosítás után az ipartestületnek az irattára eltűnt. A József körúton volt nekik szép rendes, nagy komoly székházuk, volt benne az egész első emelet vagy talán nem az egész, de az első emelet egy jó részét az ipartestületnek a helyiségei foglalták el. Ott volt az irattár, ott volt az iroda, a földszinten működött egy központi kávépörkölő.

01:12:55

Mert a kávéosok annak idején a kávé úgy vásárolták, hogy a nagykereskedőtől megvásárolták a zöld, pörköletlen nyers kávé. Mindenki a saját, legmegbízhatóbb forrásából és azt a fajta kávé, amit ő a legjobban szeretett. Mindig keverékeket használtak, tehát soha nem volt egyféle,

¹¹ Bevilaqua Borsody Béla: *Pest-budai kávéházak : kávé és kávésmesterség : 1535-1935 : művelődéstörténeti tanulmány*. Budapest, Budapesti Kávéosok Ipartestülete, 1935. <https://real-eod.mtak.hu/9590/>

hanem mindig keverékből csinálták és minden kávé maga agyalta ki, hogy milyen keverék. És minden nap frissen pörköltettek kisebb mennyiségeket.

[01:13:26](#)

Úgyhogy reggel elindult a kávé gyerek hajnalban, kávézsákkal, elment az ipartestületi pörköltőbe. Voltak kávéházak, vagy kávéosok, akiknek volt saját kis pörköltjük is vagy több kávé összeállt és működtetett ilyet. Pörkölték a kávé és utána a kávéházba darálták. Mindig csak éppen azt a mennyiséget, amit el kellett használni. Tehát nem ám csak úgy, hogy ilyen főt pancs, hanem megadták a módját. Minden kávé nagyon büszke volt a saját kávé keverékére.

[01:13:56](#)

Na, szóval ott mondom az ipartestületnek a székházában volt a levéltár és '49-ben, amikor az ipartestületet feloszlatták, nem tudjuk sajnos, hogy mi történt ezzel a levéltári anyaggal, de a Bevilacqua ezt még látta. Ő ott kutatott, és ezekre a levéltári anyagokra hivatkozik. És ott, ahol tényleg megadja pontosan iratszámokkal, keltezéssel, mindennel, ott el lehet hinni neki, hogy azok valóban átolvasott anyagok és hát így.

[01:14:25](#)

Ennyiben a legrégebbi időkre vonatkozó anyagokra szinte az egyetlen forrásunk, mert a fővárosi levéltárnak a kávéházra és az ipartestületre vonatkozó anyaga szintén a bombázáskor gyakorlatilag egészében megsemmisült. Úgyhogy sajnos így a régi ipartestületi életnek az írott anyaga az megszűnt számukra létezni. Állítólag még él egy bácsi, aki lehet, hogy valamit fog tudni. Most éppen ezen fáradozunk, hogy megtaláljuk azt a bácsit, aki ottan valami ilyen huszoneves ipartestületi titkár volt, amikor '49-ben felszámolták ezt az egész balhét, hogy hátha ő valamit arról tud, hogy az iratokkal mi történt, mert azért ott több teherautóra való iratanyag lehetett, és hogy azt hova a tüdőbe tudták elvinni. Szóval nehezen tudom elképzelni, hogy egyszerűen így elvitték megsemmisíteni. Bár az is lehet, tehát mit tudom én. '49-ben a kommunista hatalomátvétel után egy hónappal hát a rosszabb tudja, mit gondoltak ők jónak ezekkel csinálni.

[01:15:24](#)

Úgyhogy hát körülbelül ez az a szakirodalom, amit magyarul ajánlani tudok. És a legkorábbi kávé történetre pedig a Kisbán Eszternek ezt az *Etnográfia* című folyóiratban megjelent cikkét, amit már itt az előbb emlegettem, ami [...] Lehet, hogy ebbe meg nincs benne? Nincs benne. Na, mindegy. Szóval, ha valakit érdekel, azért megtalálja így a Kisbán Eszter neve alatt a cikk bibliográfiában.

[01:16:09](#)

Ez a bibliográfia, amit én csináltam, ez felsorolja a kávé lapokat és évkönyveket 1869-től 1949-ig, tehát csak ha így ránézel, hogy mennyi volt. Tehát ezek között persze van egy csomó

olyan, ami egy évig élt, vagy kettőig, de aztán vannak olyanok, amik gyakorlatilag hát így végig éltek a szakmát. Így ennyi. Ezek csak a kávék lapok. Vagy olyanok, amik kávék érdekelttségük is. Tehát például a *Magyar pincérek* újság. Nem magyar pincérek újságja, *Magyar pincérek* újság. Volt olyan, hogy *Vendéglős segéd. Éjjeli mulatók tulajdonosainak havi értesítője. Főpincérek lapja*. És a kedvencem az a *SZÉKFŰ* című, 1939-ben egy évig élt. A *SZÉKFŰ* nem másnak a rövidítése, mint *Szállodai, Éttermi, Kávéházi Pincérek és Üzletvezetők Közlönye*.

[01:17:29](#)

Volt a *Főpincér* című lap. *Pesti pincér*, ilyenek, szóval nagyon érdekes, hogy azt is nyomon lehet követni ebben a dologban, hogy hogyan válik szét a vendéglős és a kávék szakma. Mert eleinte ugye egy-egy ipartestület létezett, a vendéglősöknek az ipar testülete. És akkor van egyszer csak a nagy szétválás, amikor külön a kávék már saját ipartestületet hoznak létre, utána az ipartestületen belül létrejön az a három szakosztály, amiről meséltem.

[01:18:02](#)

És a pincérek is egyébként ugyanígy szakosodtak, ha úgy tetszik. Most egy éve körülbelül rendszeresen minden héten járunk a Kis Sándor, vagy más néven a *Vén hazudozók* asztaltársasága. Öreg pincérek. Öreg pincérek minden héten összejönnek egy borozóba, a belvárosba és kedden délelőttönként így odamegyünk, és akkor meg lehet tudni az öreg uraktól valami egészen elképesztő dolgokat. Például azt, hogy bizony presztízsbeli különbség volt a kávéházi és az éttermi pincér között, mert a kávéházi pincérnek ugye a választékból adódóan is kevesebb dolgot kellett a szakmából tudnia, mint egy mondjuk egy Gundelnél vagy egy Wampeticsnél egy komoly pincérnek, vagy bármelyik nagy szálloda pincérének.

[01:18:52](#)

És még annyi mozgás elképzelhető volt, hogy valaki vendéglői pincérből kávéházi pincérré avanszált. A fő pincér, a főúr. Tudod mitől főúr a főúr? Ez olyan gyönyörű, hogy rettenetes. A főúr megszólítás az onnan származik, hogy a New York kávéházban a Harsányi fivérek alkalmaztak egy igazi rendes, sokágú koronás, lecsúszott arisztokratát, akit úgy hívtak, hogy Walburg Ernő. És a Walburg Ernőt szólították a vendégek az asztalokhoz, hát így félig respektusból, félig meg hát „főúr, fizetek”. És a főúr elnevezés onnantól kezdve aztán minden főpincérre áterjedt Magyarországon, és azóta is ezt a világon sehol nem mondják, így főpincérnek, hogy főúr, de terem főnök vagy főpincér, főúr megszólítás azóta illeti meg.

[01:19:50](#)

A New York kávéházból a legmegrendítőbb történet, még azt elmesélem, 1913, öreg színész, Csetéry Kálmán. Százhuszonhatod rangú öreg színész. Már akkor nagyon öreg, mikor beül a megnyitáskor 1885-ben beül a New Yorkba. És ott ül 20 évig, ott ül ugyanannál az asztalnál. Egyszer csak meghal az öregúr. És nincsenek neki hozzátartozói, nincs aki eltemesse. A két Harsányi fivér, az egyik bölcsész végzettségű volt, összenéz. Szóval a Harsányi fivérek

bevonták a forgalomból azt a márvány asztalt, aminél Csetéry Kálmán bácsi 20 éven keresztül ült. És a kávéház költségén, abból a márvány asztalból csináltattak Csetéry Kálmánnak sírkövet.

[01:21:01](#)

Szóval a Centrál kávéház és a kávéház alapítvány között az a rendkívül örömteli kapcsolat van, hogy a Somody Imre nevű borzalmas gazdag üzletember, aki megvette ezt az egész kávéházat, összeszerveztetett a Ráday Mihállyal egy ilyen Centrál Baráti Kört, amiben mi a kávéház alapítványból négyen vagyunk benne. Eléggé esetleges, hogy éppen miért pont mi négyen, de vagyunk többen és abból négyen most ott vagyunk. És ott van az építész, meg a PR menedzser, meg a mit tudom én, az ügyvédje a Somodynak, aki ezekkel foglalkozik. Tehát a leendő üzemeltető, az építtető, az építő és a mi kutatócsoportunk tagjai, mert a Somody azt mondta, hogy ő azt szeretné, hogyha ez a csapat a leendő kávéháznak, mint egy szellemi háttérháza működjön.

[01:21:57](#)

Tehát ez azt jelenti, mi borzasztóan meg voltunk ettől hatódva, hogy most egyszer a bűdös életben eszébe jutott egy nagyon sok pénzzel rendelkező embernek, hogy egy pénzzel egyáltalán nem rendelkező, de annál nagyobb szellemi tőkével rendelkező csapatot bevonjon ebbe a munkába, és megpróbálja a dolognak azt a szellemiségét visszaadni, amely szellemiség ma már nem létezik.

[01:22:21](#)

Na, most itt nem arról van szó, félreértés ne essék, hogy valamiféle ilyen nosztalgia parti indulna. Mert a kávéház, még egyszer elmondom, a városnak a legdemokratikusabb nyilvános tere volt. A kávéháznak az volt a lényege, hogy oda be lehetett menni, bárkivel el lehetett kezdeni előbb-utóbb beszélgetni, törzsvendégnek lehetett lenni, törzsasztalnál lehetett ülni, törzsasztal társaságokról nem is meséltem, pedig ott is vannak nagy kunsztok.

[01:22:54](#)

Például krisztinavárosi kisvendéglőben, a Zöldfába Budenz József nyelvész asztaltársasága. Budenz József nyelvész mellett ült bádogos mester, kalapos mester, a rosseb tudja még milyen, teljesen egyszerű 6 elemi végzett vagy legfeljebb 4 polgári végzett iparos egyének, meg a Budenznak az akadémikus barátai. Minden héten egyszer összejöttek. És akkor mit tudom én, 1910-ben hírül adja a *Budai hírlap* vagy a *Buda és vidéke*, ilyen helyi sajtó, hogy a tél beköszöntével a Zöldfa vendéglő, Budenz József asztaltársasága kilenc szegénysorsú gyermeket ruházott föl.

[01:23:33](#)

Tehát így kiderül, hogy ők most és ez hírül adja, tehát reklamírozzák azért ők magukat. Na, erre következő lapszámban megjelenik, hogy a márványmenyasszony örökzöld asztaltársasága meg

fölruházott tízet. És még süteményre és sörre is meghívta őket. És akkor bármiről lehetett beszélgetni. Nagy kerek asztalok voltak, öreganyám ebédlőasztala méretű nagy asztalok is, és ott emberek leültek, odajöttek minden nap. Philadelphia kávéház, bölcsességfog asztaltársaság, vasárnap délelőttönként politizáltak.

[01:24:16](#)

Ugyanilyen alapon működik most az öreg pincérek, a vén hazudozók asztaltársasága. És millióegy ilyen volt. És tudjuk, hogy 1951-ben Rákosi rendelettel oszlatja föl az asztaltársaságokat, ami azt jelenti, hogy akkor még léteztek, pedig kávéház már nem volt, de a kisvendéglőnek, meg a kocsmának még megvoltak a működő és évtizedes, sok évtizedes sokszor hagyományokra visszatekintő asztaltársaságai. És rendeletileg kell föloszlatni. Ezt az egyik öreg pincér bácsi mesélte, azt mondja, hétszáznál több volt csak Budapesten.

[01:24:53](#)

És ezek egymásról tudtak, volt nyilvántartás, ezeknek volt valamilyen félig-meddig hivatalos létezésük is, mert azt is tudjuk, hogy 1900-ban a Pilvax kávéházban a Budapesti Egyesült Asztaltársaságok Szövetsége vagy mit tudom én, valami ilyen néven avat emléktáblát, a '48-as események tiszteletére. És ezt az asztaltársaságoknak a szövetsége, az asztaltársaság asztaltársasága finanszírozza és állítja ezt a márványtáblát.

[01:25:25](#)

Tehát most igazából a cél az, hogy miközben kínkeservesen megpróbáljuk újratanulni a polgári létezésnek a formáit, hogy a kávéházzal adjunk egy lehetséges keretet. Egy új kávéházzal, ami úgy működne, ahogy a régi kávéházak nagyjából működtek, hogy egy polgári létezésnek legyen háterszága. Hát mi ennek a majdani kávéháznak vagyunk a szellemi háterszága, a kávéháznak pedig az lesz a dolga, hogy egy visszatatanulandó polgári létformának és polgári érintkezési formának legyen valamiféleképpen megint egy helyszíne.

[01:26:08](#)

Tehát ahova az ember nem azért megy be, amiért a McDonald's-ba bemegy, ami arról szól, hogy zabálj és kotródj ki. Ugye? Többnyire arról szól. Bár érdekes, hogy azért Budapesten például vagy itt a szegedi McDo'-ban is lehet látni, hogy nem mennek ki. Leülnek, fogják egymás kezét, ott ülnek. Na, most ebben az a szörnyű, hogy minden mostani ilyen rohadt izé ilyen szenny kajálda a régi kávéházak helyére ásta be magát.

[01:26:39](#)

Tehát végig mész a Nagykörúton, akkor azt látod, hogy az összes ilyen amerikai szarevőbe, az mind a régi kávéházak hajdani helyiségében van. Oda betették a rohadt testüket és most ott van. És árusítják ezt a nem tudod miből van hamburgert, ugye?

[01:26:58](#)

Tehát az volna a cél, hogy visszaadni az embereknek a civilizált, és a civilizációt most itt a civil polgári értelemben értem, a civilizált létezésnek a helyszíneit. És a legfontosabb ilyen helyszíne Budapesten ennek a civil létnek a kávéház. És hogy ez egy életképes és működő forma, azt az mutatja, hogy az összes olyan nyugat-európai városban, de még akár Prágában vagy Varsóban is, ahol nem szüntették meg, ahol nem tették tönkre, ahol nem csináltak belőle se gatyaboltot, se McDonald's-ot, ezek működnek folyamatosan.

[01:27:36](#)

Változik az arculat, meg néha ott is persze kitűrják őket, meg kislágerolják, meg nem tudom én, addig emelik a bérleti árakat, míg nem tudja a kávéos fizetni. Szóval ott is több minden történik, de alapvetően elmegy Bécsbe, akkor megtalálod azokat a kávéházakat, amik megnyugtató módon ott vannak kétszáz éve. És kétszáz éve ugyanazok az öreg taták szivaroznak, és még mindig van legalább egy biliárdasztal és még mindig lehet kapni 30 féle újságot és 12 féle kávé.

[01:28:05](#)

És miért és az emberek járnak! Tehát ha van hova és a hely olyan, akkor az emberek oda járnak fognak. Úgyhogy itt nem arról van szó, hogy mi most visszasírjuk a múltat és azon ügködünk, hogy istenem, de jó volt és milyen borzasztó, hogy most nincs, hanem pontosan azon dolgozunk, hogy mert ez nagyon jó volt, legyen megint. Legyen megint, és bizonyos fókig nyilván igazodnia kell a mai elvárásokhoz vagy a mai életformához. Tehát ki kell alakítani a kávéházban olyan asztalokat, például, ahol van mellettem konnektor és föl tudod a laptopodat szívni a kávéház delejére és ott lehet dolgozni a számítógépen, ha szükséges. Tehát ezekre gondolni kell, hogy igen, egy ilyen lehetőség legyen az új vendégkör számára.

[01:28:47](#)

De érdekes, hogy most a tervező például kifejezetten figyelt arra, hogy kellő számú nyilvános telefon legyen a kávéházban, hogy kiüldözzék a [...] Tehát a Centrálban az lesz a cél, hogy lesz rendes telefonfülke, tessék oda elkotródni telefonálni és ne [...] Szóval ez a civilizált viselkedés egyfajta újratanulásának lesz egy lehetséges kerete.

[felvétel vége]